

KONYA/BOZKIR AŞAĞI SORKUN CAMİİ VE AŐŐAP SÜSLEMELERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

A GENERAL EVALUATION ON THE KONYA BOZKIR AŞAĞI
SORKUN MOSQUE AND WOODEN DECORATIONS

DR. ÖĞR. ÜYESİ YUNUS ASLAN

Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Sanat Tarihi Bölümü

Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı

yunusaslan1881@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7087-338X

Öz: Konya Bozkır ilçesine bağlı Sorkun Mahallesi'nde bulunan "AŞağı Sorkun Camii" Ahşap direkli ve ahşap tavanlı cami tipinde inşa edilmiştir. Cami, ahşap direklerle mihrap duvarına dik olarak üç sahına ayrılmış olan harim, harimin doğusunda bulunan yazlık bölüm ve ahşap kadınlar mahfili bölümlerinden meydana gelmektedir. Ahşap direkli caminin ilk inŐası 19. yüzyıl başlarına, yeniden yapımı 20. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir. Yapının harim kısmında konumlanan mihrap, minber ve vaaz kürsüsü ahşap süsleme ve el işçiliği bakımından oldukça önemli örneklerdir. Ayrıca yapıda, kadınlar mahfili alt tavanı ve korkuluklarında, harim tavanındaki silmeli yatay yastıklarında ahşap süslemeler bulunmaktadır. Yapı içerisindeki ahşap yapı elemanları ve unsurların ayrıntılı çizimleri yapılarak, belgelenmiŐtir. Bunların yanı sıra süsleme unsurlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalıŐmayla, AŞağı Sorkun Camii'nin mimari özellikleri, günümüzdeki mevcut durumu, yapıdaki bazı değişimler, onarımlar, tahribatlar; daha önce ayrıntılı incelemeye tabi tutulmayan ahşap süslemeleri incelenerek, süsleme içeriği ve anlamların tespiti amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bozkır, AŞağı Sorkun Camii, Ahşap, Süsleme, Türk İslam Sanatı.

Abstract: Located in the Sorkun district of the Bozkır/Konya, the “Aşağı Sorkun Mosque”, was built with wooden pillars and wooden ceilings. It consists of the harim (place of worship) section and divided into three naves; one is perpendicular to the mihrab wall with wooden poles, the other is the summer section to the east of the harim and the third is the wooden women’s gathering place. The first construction date of the wooden pillar type mosque is dated to the beginning of the 19th century, and its reconstruction is dated to the middle of the 20th century. The mihrab, pulpit and preaching lectern located in the sanctuary of the building are very important examples in terms of wooden decorations and handicrafts. In addition, there are wooden decorations on the lower ceiling and balustrades of the women’s mahfel, and on the molded horizontal pillows on the ceiling of the sanctuary. The detailed drawings of the wooden structural elements and the sections in the building have been drawn documented. In addition, the ornaments have been examined.

With this study, the architectural features of the Aşağı Sorkun Mosque, its current situation, some changes in the structure, repairs, destructions have been analyzed; It is aimed to determine the content and meanings of the ornaments by examining the wooden ornaments that have not been subjected to a detailed examination before.

Keywords: Bozkır, Aşağı Sorkun Mosque, Wood, Ornament, Turkish-Islamic Art.

Giriş

Konya'nın Bozkır ilçesinin güneybatı kesiminde bulunan Sorkun Mahallesi, ilçe merkezine yaklaşık olarak 14 km mesafe uzaklıktadır. 2012 yılında T.B.M.M. kararıyla mahalle statüsüne geçen kasaba, kendi içerisinde İsalı, Kızılçal, Toplar, Tuzla, Aşağı Sorkun gibi yerleşim yerlerine sahiptir. Sorkun Mahallesi'nin aynı zamanda giriş bölgesi olan Aşağı Sorkun'da, bu bölgenin adıyla anılan Aşağı Sorkun Camii bulunmaktadır. Resmi kayıtlarda ve yayınlarda "Aşağı Cami - Aşağı Mahalle Camii" olarak da geçen yapı, bölge sakinleri tarafından "Aşağı Sorkun Camii" şeklinde anıldığı için çalışmada bu isim tercih edilmiştir. Mahalle içerisinde, konutların yoğun olduğu "Köy İçi" denilen eğimli arazi üzerine yapılan yapı (Görsel 1), 15 numaralı sokak (55504) üzerinde konumlanmaktadır.

Yapının üzerinde kitabesi olmadığından, tarihlendirmesi hakkında kesin bilgi mevcut değildir. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenen ve harimde bulunan "Cami İbadete Açılış Berati" belgesinde, caminin yapılış ve ibadete açılış tarihi 01.01.1954 yılı olarak geçmektedir. Cami, Prof. Dr. Haşim Karpuz başkanlığında tarafından hazırlanan envanter kitabı (Karpuz, 2009) için 2000 yılında incelendiğinde, süsleme özelliklerinden hareketle 20. yüzyıl başlarına (Karpuz, 2009, s.1526) tarihlendirilmiştir.

Görsel 1. Aşağı Sorkun Camii'nin mahalle içindeki konumu (Hakan Çelik kişisel arşivi-2017).

Hamit Şafakçı'nın verdiği arşiv bilgilerine göre köyde 1524 yılında bir mescit olduğu yönündedir. Cami, Muslihiddin ve Mehmet isimli hayırsever kişiler tarafından yeniden yaptırılmış ve cami hitabeti 1814 yılında ilk olarak *Şeyh Mehmet* isimli şahsa verilmiştir. Daha sonra 1829, 1844-45, 1910 gibi tarihlerde cami hitabetine (genelde ücretsiz) farklı isimler atanmıştır. 1924 yılında, Abdullah kızı Ayşe isimli şahıs, Aşağı Sorkun Camii görevlilerine verilmek üzere 5000 kuruş vakfetmiştir. Şafakçı ilk atamadan yola çıkarak yapıyı 19. yüzyıl başlarına tarihlendirmektedir (Şafakçı, 2015, s. 185-186).

Ali Tekin ise Aşağı Sorkun Camii'ni, 2014 yılındaki incelemesinde 20. yüzyıl başlarına (Tekin, 2015, s. 72) tarihlemiştir. Fakat A.Tekin 2021 yılında yayımlanan makalesinde, Hamit Şafakçı'nın kitabındaki vakıf bilgilerinden hareketle yapılış tarihi olarak 19. yüzyıl başlarını, tamir tarihi olarak 20. yüzyıl ortalarına işaret etmektedir (Tekin, 2021, s. 218).

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Aşağı Sorkun Camii muhtemelen, ilk olarak 1814 yılında yaptırılmış ve sebebini bilmediğimiz bir nedenden dolayı, kısmen yahut tamamen yıkılmıştır. Daha sonra yapı, cami beratında geçen 20. yy ortalarında, yukarıda adı geçen, köydeki iki hayır sahibi tarafından tekrar inşa ettirilmiştir. Böylelikle günümüze ulaşmış olan mevcut yapının banileri “Muslihiddin ve Mehmet” olup, yapılış tarihi yaklaşık olarak 1950’li yıllar olarak kabul edilebilir. Caminin inşa ustası ve ahşap ustasının kim olduğu hakkında elimizde bir bilgi yoktur.

Aşağı Sorkun Camii’nin Plan ve Mimari Özellikleri

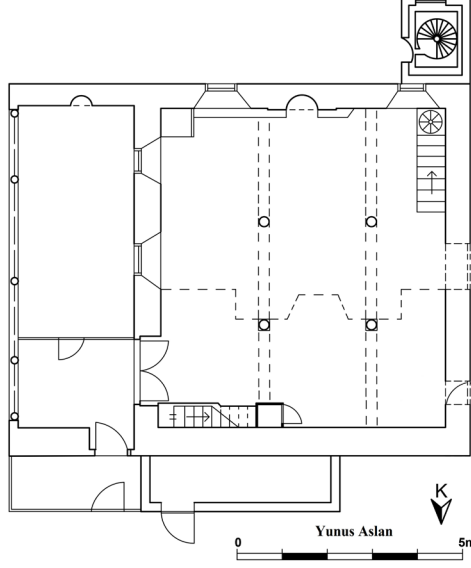
Aşağı Sorkun Camii, harim bölümü, harimin doğusunda günümüzde son cemaat yeri olarak kullanılan yazlık bölüm, ahşap işçilikli kadınlar mahfilinden meydana gelmektedir (Görsel 2-4). Yapının kuzeyinde asimetrik avlusu bulunmaktadır. Avludaki şadırvan 2007 yılında yenilenmiştir. Caminin kuzey cephesine bitişik ayakkabılık ve muhdes depo bölümleri mevcuttur (Görsel 3). Eğimli arazi sebebiyle doğudaki subasman kısmı depo olarak kullanılmaktadır. Ayrıca caminin batısında cami görevlisi için lojman; avlunun batısında da dikdörtgen planlı ve sivri kemerli çeşme bulunmaktadır.

Görsel 2. Kuzey batıdan genel görünüş; Avlu girişi, çeşme (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Görsel 3. Kuzey girişi ve odun deposu; Doğu cepheden yazlık bölüm (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Görsel 4. Aşağı Sorkun Camii planı (Ali Tekin'den işlenerek).

Cami, taştan yığma duvarlı olarak inşa edilmiş, sonradan duvarları sıvanmıştır. Günümüzde dış cephe açık sarı renge boyanmıştır. Harim içerisinde bulunan kadınlar mahfili, tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır.

Yapının üst örtüsü kırma çatı biçimlidir. Çatı, harim kısmında dört adet silindirik ahşap direğin üzerinde, iki sıra halinde kuzey-güney yönünde uzanan silmeli yastıklara ve daha yukarıda bu yastıklara dikey olarak sıralanmış ahşap kirişlere oturmaktadır. Kirişler sonradan, alttan kontrplakla kaplanmıştır.

Yapının güney batı köşesinde 2013 yılında eklenmiş olan betonarme minaresi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı kaide üzerinde yükselen silindirik minare tek şerefelidir.

Yapı plan olarak kuzey-güney yönünde uzanan kareye yakın dikdörtgen harim ve dikdörtgen yazlık bölümün birleşiminden ibarettir (Görsel 4). Caminin kuzey cephesinin doğu köşesine yakın noktasındaki ana girişi, son cemaat yeri şeklinde düzenlenmiş olup, bu mekan yazlık bölüme (Görsel 3-5) açılmaktadır. Bu kısmın güney cephe duvarı ortasında küçük bir mihrap nişi mevcut olup, özgünde açık olduğu anlaşılan doğu cephesi camekânla kapatılmıştır. Pencereilerin üzeri dıştan, ahşap iskeletli ve sert plastikten şeffaf bir sundurmayla örtülmüştür. Yine aynı mekânın içi, harim girişinin olduğu kısımdan, ahşap bir bölmeyle ayrılmıştır.

Harim mekanına yazlık bölümün kuzeybatı köşesinden çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Ahşap direklerle mihrap duvarına dik olarak üç sahına ayrılmış olan harimin (Görsel 6), güneydoğu köşesinde vaaz kürsüsü, güneybatı köşede minber ve güney duvarı orta-

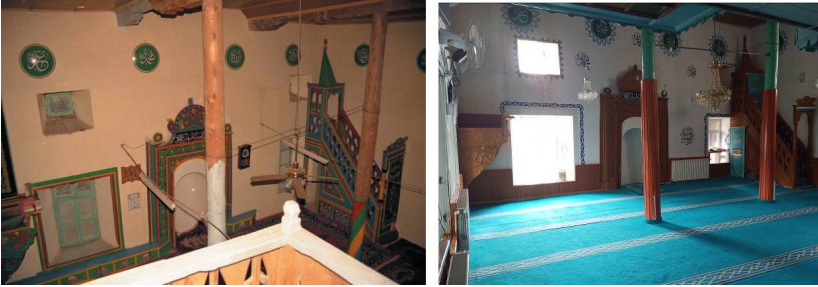
sında mihrap bulunmaktadır. Bu yapı elemanlarının tümü ahşap işçiliktir. Harim güney cephesinde alt seviyede dikdörtgen ve üst kısımlarda daha küçük boyutlu kare biçimli şevli pencereler vardır (Görsel 7). Doğu cephede yine güney cephede olduğu gibi alt kısımlarda ikili pencere bulunurken, üst kısımda yalnızca güneyde küçük pencere vardır. Bu üst pencere, günümüzde tamamen kapatılmıştır. Batı cephesinde, arazi eğiminden dolayı alt kısımlarda pencereler olmayıp, üst seviyede diğer üst pencerelerden daha büyük boyutlu bir adet şevli pencere bulunmaktadır.

Harim duvarları zeminden yaklaşık 0.60 m, ahşap sütunlar zeminden yaklaşık 2.50 m. yüksekliğe kadar ahşap lambriyerlerle kaplanmıştır (Görsel 6). Aynı uygulama yazlık bölüm duvarlarına ve mihrap nişine de yapılmıştır (Görsel 5). Harim kısmına kaloriferli ısıtma sistemi yapılmış ve duvarın bu lambri seviyelerinde kalorifer petekleri bulunmaktadır.

Harim ve yazlık bölüme içten beyaz badana yapılmış olup, 2015 yılından sonra duvarlara, Muhammet Sarıkaya tarafından kalem işi süsleme ve istifli yazılar işlenmiştir. İncelememiz sırasında, muhtemelen çatıdaki bir problemden dolayı yazlık bölüm güney duvarı ve harimle burasını ikiye ayıran duvar su almıştır. Nitekim duvarlar ve kalem işi süslemeler tahrip olmuştur (Görsel 5-6).

Görsel 5. Yazlık bölüm; Girişindeki ahşap bölme (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Görsel 6. Harim 2000 yılı (Karpuz, 2009: 1527); 2022 yılı (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Görsel 7. Harimde alt ve üst şevli pencereler (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Harimde bulunan ahşap kadınlar mahfili, içten harim kuzey duvarının tamamına, doğu ve batı duvarlarında 3/1 yer kaplamaktadır (Görsel 8). Güney ön kısmı iki ahşap harim direğinden destek alan kadınlar mahfili, plan olarak iki yandan ve ortadan, güney yönüne doğru balkon/cumba yapmaktadır. Mahfil çıkması ahşap korkuluklarla sınırlandırılmıştır.

Harim ve mahfil bölümünde, 2000 yılındaki envanter çalışmasından (Karpuz, 2009, s. 1525-1527) sonra yapılarda bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Mahfile çıkışı sağlayan ahşap merdiven 2000 yılında harimin kuzey duvarının ortasında iken (Görsel 8), günümüzde kuzey doğu köşeye taşınmıştır. Merdiven günümüzde perdeyle kapalı olup, mahfile dıştan ulaşıldığından aktif olarak kullanılmamaktadır. Merdivenin alt kısmında ise kare planlı, dikdörtgen kapılı dar bir ahşap bölme (ezanlık), ezan okumak için kullanılmaktadır (Görsel 9).

2000 yılındaki fotoğraflarda mevcut olmayan (Görsel 8), batı cephedeki mahfil girişi (dışarıdan) sonradan açılmıştır. Önü perdelerle örtülü olan kadınlar bölümüne girişi sağlayan bu açıklık, mahremiyet amaçlı olarak açılmış olmalıdır.

Görsel 8. Kadınlar mahfili 2000 (Karpuz, 2009: 1527), 2014 (Tekin, 2015: 264) ve 2022 (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022) yılları.

2000 yılında gerçekleştirilen envanter çalışması fotoğraflarına göre (Karpuz, 2009, s. 1526), kadınlar mahfilinin altında, harimin kuzey batı köşesinde, ahşap direkler hizasına kadar ahşap korkuluklar bulunmaktadır. Bu korkuluklar bugün mevcut olmayıp, bu kısmın zamanında müezzin mahfili olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır (Görsel 8-9).

Yine aynı fotoğraflarda mihrabın sağında bir, solunda altı adet pencere alt seviyesine kadar, küçük perde kemerli(Turani,1975, s. 64)¹ ahşap boşluklar izlenmektedir (Karpuz, 2009, s. 1526; Görsel 6). Kemerlerin önü tespih asmak için kullanılmaktadır. Günümüzde bu kısımlar sökülmüş ve yerlerine ahşap lambri kaplanmıştır.

Görsel 9. Eski müezzin mahfilinin konumu; ezan okuma bölümü (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Aşağı Sorkun Camii Mimari Elemanları ve Süslemeleri

Aşağı Sorkun Camii bünyesinde ahşap süsleme örnekleri harimde yoğunlaşmaktadır. Harimde bulunan ahşaptan yapılmış olan mihrap, minber ve vaaz kürsüsü el işçiliği bakımından oldukça dikkat çekici örneklerdir. Kadınlar mahfilinin alt tavanında ve korkuluklarında, farklı tekniklerle uygulanmış ahşap süslemeler bulunmaktadır. Harim düz tavan üst örtüsünü oluşturan kirişlerin oturduğu ahşap yastıklar da kısa silmelerle hareketlendirilmiştir. Harimin doğusunda bulunan yazlık bölüm ve mihrabında ahşap süsleme örnekleri mevcut değildir.

Mihrap

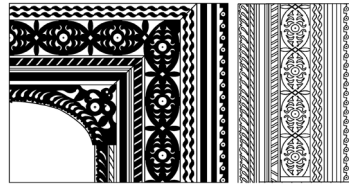
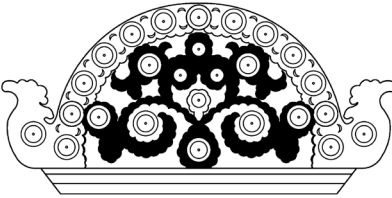
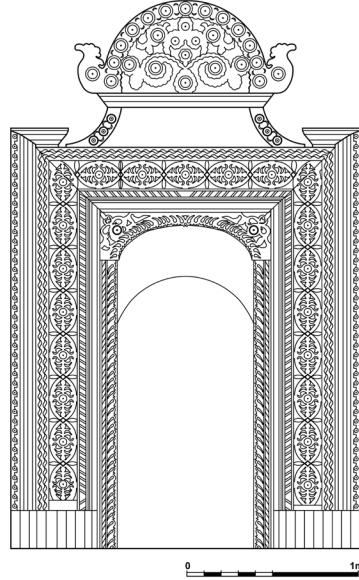
Ahşap işçilikli mihrap, kible duvarı ortasında olup, 2.00 m genişlik ve 3.20 m yükseklik ölçülerinde dikdörtgen çerçeveli ve yarım daire planlı nişe sahiptir (Görsel 10). Mihrap taç, alınlık, kandillik, çerçeve, köşelik, sade kavsara, niş gibi bölümlerden² ibarettir (Fidan, 2018, s. 5-6; Bozkurt, 2007, s. 19). Yarım daire planlı mihrap nişi 0.50 m kadar duvar içine girinti yaparken, mihrabın ahşap çerçeveleri duvardan 0.10 m dışa taşındır. Mihrabın basık kemerli, yarım daire kemerli yalın nişin yaklaşık 0.30 m yukarısında bulunmaktadır.

¹ Adnan Turani perde kemer biçiminin genellikle Geç Gotik devrinde görüldüğünden bahsetmektedir.

² Yöre mihrapları taç, tepelik, çerçeve, alınlık, köşelik, kavsara, niş, sütunçe, oturtmalık gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Mihrabın taç kısmı dıştan dışa, yaklaşık 1.30 x 0.55 m ölçülerindedir. Tacin dış çerçeve hattı genel görünüm olarak, yarım daire biçimli ve iki yanından uzanan kıvrımlı birer bakışık rumiden meydana gelmektedir. Bu uç rumiler ortada dört eş küçük dilim ve uçlarda daha büyük dilimlerden oluşturulmuştur. Bu kısımlar A. Tekin tarafından kartal figürü başına benzetilmiştir (Tekin, 2021, s. 217). Yanlardaki rumilerin merkezinde, iç içe daireler bulunmaktadır. Yarım daire biçimli tacin oval kısmında, belli aralıklarla sıralanan eş boyutlu daireler (13 adet) çerçevelemektedir. Daha iç bölümdeki bitkisel süslemeler arasına da küçük boyutlu dört, büyük boyutlu dokuz daire daha işlenmiştir. Bitkisel süsleme, orta altta bulunan bir tomurcuktan kıvrım dallar aracılığıyla sağa-sola ikiyeşerli ve ortaya uzanan (bir adet), taç yaprakları uzunca kıvrılan çiçeklerden oluşmaktadır. Bu taç yaprak kıvrımları içerisine, genellikle yukarıda bahsedilen daireler işlenmiştir. Böylelikle daire çevreleri aynı zamanda yapraklı gülbezeklere dönüşmektedir. Ortadan uzanan dalların uçlarında bulunan toplamda beş çiçek büyük, aralarda kalan üç yapraklı, iki çiçek daha küçük boyutludur. Bitkisel kıvrım dallar ve çiçeklerin dış hatları yarım dairesel, yan yana sıralı dilimli biçimdedir. Tüm bu alanda bulunan çiçekler, kıvrım dallar ve geometrik daireler oyma tekniğindedir.

Görsel 10 (Çizim). Aşağı Sorkun Camii Mihrabı (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Taçtan sonra daha altta iç bükey, üç yarım oluk silmeli yatay parçadan sonra alınlık bölümüne geçilmektedir. Alınlığın iki yanını diyagonal uzanan oval iki ahşap parça sınırlandırmaktadır. Bu ahşapların yüzeyinde üçer adet daire, belli aralıklarla dikey sıralı olarak işlenmiştir. Dairelerin arasında karşılıklı, ikişer hilal biçimi bulunmaktadır. Aynalığin iç kısmında, düz sac malzeme üzerine yazılmış olan mihrap ayeti “Küllemâ de hale aleyhâ Zekeriyâl Mihrabe” (Kur’an-ı Kerim, Ali İmran, s. 37. ayet) bulunmaktadır. Yazı sülüs hatla siyah zemin üzerine beyaz renkte yazılmıştır. Mihrap kahverengiye boyanırken yazılı yüzeye, boya izleri taşırılmıştır.

Alınlık hizasında kare planlı sütun başlığı benzeri ışık-kandil koyma yerleri yapılmıştır. Dış hatları içbükey yarım oluk ve dışbükey kaval silmeli olarak yukarıdan aşağı doğru daralan bu üç boyutlu bölüm, mihraptan kuzeye doğru 0.15 m kadar çıkıntı yapmaktadır.

Alınlıktan zemine kadar yaklaşık 2.30 m boyunda ve 2.00 m genişliğinde olan ahşap mihrabın dış uçlardaki çerçeveleri ikili dikey ahşaplardan meydana gelmektedir. İkinci sıradaki dışbükey çerçeveden sonra mihrap, öne doğru hafif çıkıntı yapmaktadır. En dış çerçeve yüzeyinde, oyma tekniğiyle belirginleştirilmiş, merkezlerinde küçük daireler bulunan küçük “S” formları dikey olarak sıralanmaktadır.

Daha içte bulunan çerçeveler ters “U” formludur. Üçüncü çerçeve, ilk silmede olduğu gibi oyma, dikey sıralı küçük “S” formlarından oluşmaktadır; fakat burada ikişerli diyagonal yerleşim sırası göze çarpmaktadır. Çerçeve, genel olarak iki sıranın arasındaki boşlukla da birlikte, dalgali görünümde ilerleyen hatlardan ibarettir.

Dördüncü çerçeve mihrabın en geniş (0.16 m) çerçevesidir. Arka planında düz ahşap bir plaka olan çerçevenin yüzeyine, kafes oyma tekniğinde bitkisel bezemeli başka bir ahşap çakılarak süslemeler meydana getirilmiştir. Süsleme dikey sıralanmış tekrar eden biçimlerden oluşmaktadır. Süslemeden bir kesit aldığımızda, elips alanların çerçevelediği, merkezde birer daireden aşağı ve yukarı uzanan nevrüz çiçeklerinden ibarettir. Bu elips alanların arasına yatay birer yaprak işlenerek, lotus benzeri biçimler yapılmıştır.

Kafes oyma tekniğinde ahşap yüzeyi belli bir düzende boşaltılarak nevrüz çiçekleri meydana getirilmiştir. Aşağı ve yukarı bakışık olarak uzanan nevrüz çiçeği motifleri, taç yapıları kendi gövdesine doğru kıvrılan, ikili yapraklar ve en uçtaki sivri tepe yaprağından oluşmaktadır.

Geniş dördüncü çerçeveden sonraki beşinci çerçeve, silindirik yüzeyli dikey bir silmenin diyagonal hatlarla kesilmesiyle oluşturulmuştur. Mihrap ortadan dikey olarak ikiye bölündüğünde, mihrabın diğer yarısında hatlar bakışık olarak ters yönlerde tekrar etmektedir.

Beşinci çerçeveden sonraki, içbükey yarım oluk silmeli dikey ahşap çerçeveyle mihrap dış yüzeyi tekrar duvarla aynı hizaya çekilmiştir.

Daha iç kısımda mihrabın dar ahşap köşeliği ve altında devam eden işlemeli iç çerçeve bulunmaktadır. Köşelik altında dıştan içe ilk sırada, üzerinde diyagonal kesik izleri olan ahşap çita bulunmaktadır. En içte basık kuşatma kemerini oluşturan ve yanlardan zemine kadar uzanan işlemeli çerçeve konumlanmaktadır. Çerçeve, mihrabın içine doğru uzanmış yan yana uzun saplı, yan yapraklarından birleşen nevrüz çiçeklerinden meydana gelmektedir. Çiçeklerin kafes oyma olarak açılmış alanlarında yan yana "vav" harfleri izlenmektedir.

Basık kemer köşeliklerinde de bitkisel süslemeler mevcuttur. Basık kemer sırtının orta kısmında işlemler, tomurcuktan sağa, sola ve yukarı uzanan çiçeklerden oluşmaktadır. Bu kısımda biraz daha büyükçe işlenen çiçekler yine üç yapraklı nevrüz çiçeği türündedir.

Son iki paragrafta tanımlanan bitkisel bezemeler, arka planda düz ahşabın üzerine, daha önceden kafes oyma tekniğinde hazırlanmış parçaların çakılmasıyla oluşturulmuştur.

Tüm bu çerçeveler, en içteki üçü haricinde, zeminden 0.20 m yüksekte, lambri kaplı alandan yukarıda başlamaktadır. Bunun sebebi, burada bulunan, öne taşıntı yapan ve sonradan kaldırılmış olan, perde kemerli bölümdür.

Mihrap, daha önce (2000 yılında) sarı, kırmızı, mavi, yeşil renklerine boyalıyken, günümüzde kahverengi yağlı boyayla boyanmış haldedir. Bazı kısımlarında eski boyalar parça parça izlenebilmektedir.

Minber

Aşağı Sorkun Camii hariminin güney batı köşesinde, kuzeye doğru uzanan 2.30 x 0.60 m ölçülerindeki tabanı dikdörtgen planlı olan ahşap minber (Görsel 11), yükseklik olarak zeminden külah alemine kadar 4.00 m ve zeminden giriş tacı üstüne kadar 2.30 m ölçülerindedir. Minber; giriş, giriş kemeri ve tacı, aynalık altı, yan aynalık, merdiven, korkuluk, geçit, geçit üst kemeri, köşk korkulukları, köşk ön ve yan kemerleri, köşk tepeliği, külah ve alem bölümlerden³ oluşmaktadır (Apa, 2007, s. 9-10).

Yedi basamaklı merdivenle köşk kısmına ulaşılan minberin, giriş ve geçit bölümlerinde kapı gibi elemanlar bulunmamaktadır. Bu kısımlar ve köşk ön yüzü, günümüzde açılır-kapanır sarma perdeyle kapatılmıştır. Ahşap minberde oyma, eğri kesim, kafes oyma gibi süsleme tekniklerinin yanında, bazı süsleme ve ahşap elemanların birbirlerine birleşiminde çakma tekniği kullanılmıştır.

Dik üçgen biçimli yan aynalığa, korkuluk altında diyagonal, altta yatay ve sol kısımda dikey olarak, çeşitli silmelere sahip ahşap çerçevelerle geçilmektedir. Silindirik, yarım oluk ve en içteki genişçe düz yüzeyli silmeden sonra, minber yüzeyinden hafif öne çıkıntı yapan süslemeli alan bulunmaktadır.

³ Genel manada minberler yapıdan yapıya değişiklik göstermekle birlikte; kaide, giriş, aynalık altı, yan aynalık, korkuluk, köşebent, geçit, geçit üstü panosu, köşk altı panosu, köşk (taht), köşk yan panosu, kasnak, külah ve alem gibi bölümlerden meydana gelmektedir.

Dik üçgenin orta kısmında bulunan bu süslemeli alanı, dıştan Oğuz boylarından Bayat boyunun damgası (Duran, 2017, s. 9-11; Duran ve Aslan, 2019, s. 119-120) çerçevelemektedir. Diyagonal olarak yan yana sıralanan, motifleşmiş Bayat damgası, zaman içinde kısmen değişime “ ” uğramıştır. Üçgen çerçeveyi oluşturan bu damgalar ahşap malzemeye oyma tekniğinde uygulanmıştır.

Daha iç kısımdaki yarım oluk ve silindirik silmeli birer ahşap parça ile çerçevelenmiş alanda, dik üçgenin köşelerinden merkeze doğru uzanan stilize çiçek motifleri vardır. Sol alt köşede üç yapraklı çiçek, sağ altta ve sol üst köşede uç kısımlarından dilimli iki taç yaprak olan, çiçek motifleri yapılmıştır. Minber yan aynalığının tam merkezinde dışta, yan yana sıralı daireler bulunmaktadır. Ortada bulunan daha büyükçe dairenin çevresini ışınal düzlemde, yedi adet daha küçük boyutlu daire sarmaktadır.

Görsel 11 (Çizim). Aşağı Sorkun Camii Minber (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Minberin aynalık altı bölümü, kesme tekniğinde dilimli kemerli boşluk şeklinde yapılmıştır. Dilimli biçimlere sahip kemerin köşeliklerinde iç içe daire motifleri bulunmaktadır. Kemerli bölümleri yarım oluk ve kaval silmeli, yatay ve dikey ahşap parçalar çerçevelemektedir.

Yan aynalıkların güneyinde yaklaşık 1.60 m yüksekliğinde geçit bölümü, yarım daire kemerli olarak yapılmıştır. Yanlarda ve üstte, düz ve yarım oluk silmeli birer, ahşap parçayla sınırlandırılan geçit kısmında, yerden 1.48 m yükseklikte geçit kemeri vardır. Yarım daire biçimli geçit kemerinde, kemeri üstten saran, oyma zikzak formları bulunmaktadır.

Minber korkulukları, yan aynalıkların üzerinden diyagonal olarak ilerleyerek minberin doğu yüzünde geçit üstünde, kısmen değişime uğrayarak devam etmektedir. Korkuluğun üst ve altını sınırlandıran ahşap parçalar, altta sekiz, üstte üç ince yarım oluk silmeden oluşmaktadır. Aradaki kısımda, kafes oyma tekniğinde uygulanmış büyükçe kavisli kıvrımlı on adet "S" formu sıralanmaktadır. Bu "S" formlarında daire motifleri izlenmektedir. Korkuluğu oluşturan bu kafes oyma süslemeler, iki büyük ahşap tabladan yapılmıştır.

Minberin giriş (kapı) bölümü, yukarıya doğru daralan iki silindirik ahşap sütuna oturan yarım daire kemer ve daha üstte giriş tacından meydana gelmektedir. Silindirik sütunların kaideleri; orta kısmında birer boşum yapmaktadır. Sütun başlıkları üstte bombe yapmaktadır.

Yarım daire biçimli kemerin hemen üst kısmında kemeri saran zikzak formları bulunmaktadır. Zikzaklar oyma tekniğinde, dikey ve yatay hatların birleşiminden oluşmaktadır. Alınlık bölümünün üst kısmındaki yatay tepelik bölümünün üzerine, bitkisel süslemeli taç kısmı, önden çakılarak yerleştirilmiştir.

Taç bölümü, ortası yarım daire biçimli dış hatlara sahip olup, iki yanında üç yapraklı çiçekler bulunmaktadır. Yan yapraklardan batıdaki, duvara denk geldiği için uçtan kesilmiştir. İçe bakan taç yaprakların alt kısmında, iç içe daire motifleri vardır. Bu dairelerin alt kısmında kafes oyma tekniğinde uygulanmış kısımlar vardır.

Süslemenin merkezini oluşturan, yarım daire alanda, kafes oyma tekniğiyle yapılmış işlemler bulunmaktadır. İç içe üçlü kısım, yarım bir gülbezeği oluşturmaktadır. Arada kalan bölüme nevrüz çiçeği motifi işlenmiştir. Bitkisel süslemelerin temasını oluşturan, kafes oyma olarak açılmış alanlarda, ters "vav" harfi izlenmektedir.

Minberin köşk kısmının doğu yüzü korkuluktaki uygulama ile benzerdir. Burada korkuluktan farklı olarak "S" formları üzerinde daireler yoktur, bunun yerine damla biçimli kafes oyma formlar vardır.

Yan cephede korkuluk seviyesinden yukarıda, yan yana iki adet sivri kemerli alan, bitkisel süslemelerle hareketlendirilmiştir. Bakışık süslemeler, sağ ve sol alta uzanan üç yapraklı iki çiçek ve onların üst yapraklarına birleşen nevrüz çiçeği motiflerinden ibarettir. Kemerlerin arasında dikey olarak sıralanmış ters palmet motifleri bulunmaktadır. Palmetlerin arka planında, kafes oyma olarak küçük bakışık "vav" harfi biçimleri meydana gelmektedir.

Köşk bölümünün duvara gelen güney ve batı cepheleri sade bırakılmıştır; merdivenin bulunduğu kuzey cephe, basık kemerli ve bitkisel süslemelidir. Kemer köşeliklerine yine oyma iç içe daireler işlenirken, kemer ortasından aşağı doğru sarkan ters palmet dikkat çekicidir. Palmetin yukarısında sağa ve sola, kıvrım dallarla uzanan üç yapraklı rumiler, kafes oyma tekniğinde oluşturulmuştur.

Köşkün dört cephede de tekrar eden tepelikleri, yan yana küçük Bursa kemeri biçimli çıkıntılar ve ön yüzeylerindeki dairelerden oluşmaktadır.

Külâh bölümü yamuk konik biçimlidir. Yukarı doğru incelen dikey ahşaplardan oluşan külâh sadedir. Külâhın tepesinde iki armut bölümü üzerine oturtulmuş hilalden oluşan, alem yer almaktadır.

Minber, 2000 yılında sarı, mavi, kırmızı, yeşil renkleriyle boyalıyken, günümüzde kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır.

Vaaz Kürsüsü

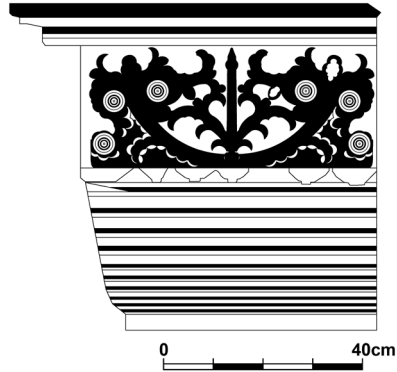
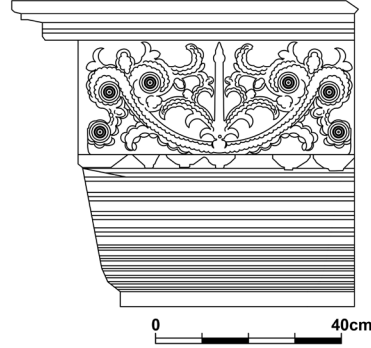
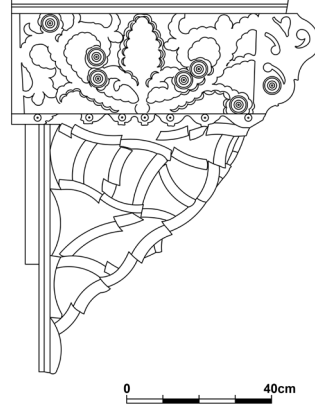
Aşağı Sorkun Camii vaaz kürsüsü (Görsel 12), ahşap malzemenin, 0.75 x 0.55 metre ölçülerinde, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen yarım koni-huni formunda yapılmıştır. Harimin güneydoğu köşesine, iki duvara bitişik olarak yapılan sabit kürsü, yerden 0.30 m yukarıdan başlayarak, alt kısımdan üste doğru genişleyen kaide, batısında kapalı tabla biçiminde korkuluk ve üzerindeki rahle ve arkalık kısımlarından (Saat, 2008, s. 6-89)⁴ oluşmaktadır. Arkalık bölümü, sivri kemerli çıkıntılı, doğu duvara bitişik olarak uygulanmıştır. Güney duvarı içten, rahle seviyesine kadar yatay ahşaplarla kaplanmıştır. Vaaz kürsüsü 2000 (Karpuz, 2009, s. 1526) yılında ve 2011 (Apa, 2011, s. 215) yılında yapılan çalışmalarda mavi, yeşil, kırmızı, sarı renklerle boyalıyken 2014 yılı sonrasında kahverengiye boyanmıştır.

Kaide kuzeyde, 0.70 m yüksekliğe kadar düz ahşaplar üzerine, oval-yay biçimli kısa ahşap parçaların çakılmasıyla oluşturulan süslemeyle doldurulmuştur. Ters-düz konumda çakılan ahşap parçalar dalgalı şekilde ilerlemektedir.

Kaidenin üst kısmındaki bitkisel süslemeli alana geçiş, yan yana sıralı küçük perde kemerlerle sağlanmıştır. Her bir kemerin arasında küçük daireler yapılmıştır. Daha üst kısımda kalan ahşap tabla, bitkisel bezemelerle doldurulmuştur. Süsleme merkezde üsluplaştırılmış ağaç motifi ve onun iki yanından içe ve dışa doğru bakışık olarak uzanan kıvrım dallar, rumi yaprakları, içlerinde daireler bulunan gülbezeler, dalların uçlarından aşağı doğru uzanan palmet benzeri üç yapraklı çiçek kesitlerinden oluşmaktadır.

⁴ Vaaz kürsüleri ayak-kaide, gövde, korkuluk, topuz (baba), oturma yeri (seki), rahle, arkalık ve merdiven gibi bölümlerden oluşmaktadır. Genel olarak ahşap vaaz kürsülerinde çakma-geçme, yapıştırma, künde-kârî, kafes oyma (ajur), eğri kesim, oyma ve nadir olarak kakma tekniklerinin bir arada kullanımlarına rastlanmaktadır.

Süslemeyi oluşturan kıvrım dalların gövdeleri (küçük oval çentiklerle yapılmış) dilimli biçimde olup, rumi yaprakları uçlarda kıvrık şekildedir. Dalların ucundan uzanan çiçek kesitleri, merkezde tepe yaprağı ve yanlarda dilimli ikişer taç yaprakтан oluşmaktadır.

Görsel 12 (Çizim). Aşağı Sorkun Camii Vaaz Kürsüsü (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Vaaz kürsüsünün batı cephesi, alt kısımda 0.90 m kadar kaide kısmı ve onun üzerindeki ön korkuluktan, rahle bölümünden oluşmaktadır. Kaide bölümü sıralı yatay ahşap parçalarla kaplanmıştır.

Üst kısımdaki bitkisel süslemeli alana geçiş, yan yana sıralı küçük perde kemerlerle sağlanmıştır.

Rahle gövdesini oluşturan bitkisel süslemeli ahşap tabla 0.25 x 0.55 m ölçülerindedir. Süsleme, merkezde bulunan küçük minare formunun altından, iki yan kısma doğru uzanan kıvrım dallarla başlamaktadır. Merkezde bulunan dikey biçimin yüzeyinde, bitki dalı görünümünü pekiştiren dilimlerin olmaması, üstte şerefe benzeri bir alan olması ve uç kısmının üçgen olması; bu biçimin minare olduğunu göstermektedir.

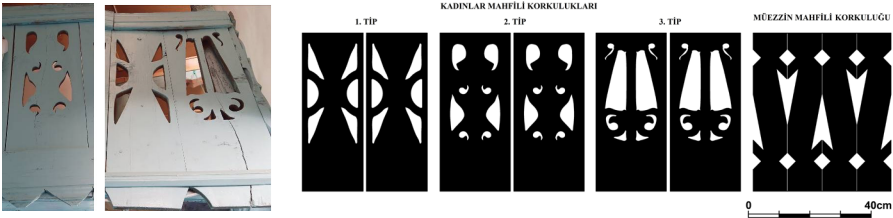
Altan uzanan dalların gövdesinden birer adet dilimli çanak yaprak aşağı doğru kıvrılmaktadır. İki yapraklı birer çiçek dışı doğru kıvrım yapmaktadır. Sağ ve sol alt uçlarda gül-bezekler mevcuttur. Ortadaki minare haricinde, tüm kıvrım dalların gövdesi dilimlidir. Bu alandaki süslemeler ahşap yüzeye eğri kesim ve oyma tekniğinde uygulanmıştır.

Kürsüye bitişik olan rahle alttan yarım oluk silmelerle hareketlendirilmiştir.

Kadınlar Mahfili

Harimin kuzeyinde doğu-batı yönünde uzanan ahşap mahfil, iki ahşap direk taşınmaktadır. Kuzeydoğu köşedeki merdivenle çıkılan mahfil, plan olarak yanlardan ve ortadan güneye doğru çıkıntı yapmaktadır. Kadınlar mahfilinde korkuluk ve alt tavanda süslemeler görülmektedir. Mahfilin güney uç kısımları yaklaşık 0.65 m yüksekliğinde ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Kafes oyma tekniğinde süslemelere sahip olan korkuluklar (Görsel 13), yan yana dikey sıralı düz ahşap tahtalardan yapılmıştır.

Korkuluklarda üç farklı tip süslemeli ahşaplar belli noktalara kadar tekrar ederek uygulanmıştır. Bunlardan birinci tipte; kafes oyma boşluklar, ortada karşılıklı iki kapalı yarım daire biçimi, üst ve altta yamuk üçgen gibi geometrik biçimler oluşturulmuştur. İkinci tipte, üst kısımlarda, birer ters palmet motifi bulunmaktadır. Ortada, birbirine tepe yapraklarından birleşen, nevrüz çiçekleri vardır. Üçüncü tip korkuluk; bakışık iki adet "S" biçimli kıvrım daldan meydana gelmektedir.

Görsel 13 (Çizim). Aşağı Sorkun Camii Kadınlar Mahfili (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022) ve günümüze gelemeyen müezzin mahfili korkulukları (Karpuz, 2009: 1527).

Bu korkuluklar mahfilin güneyinde, düzensiz sıralıdır. Birinci tip korkuluk, mahfilin doğu ve batısından ortaya doğru tekrar ederek uzanmaktadır. Üçüncü tip korkuluk ortadaki köşk bölümünde, ikinci tip köşkün doğusundaki girintili bölümde izlenmektedir.

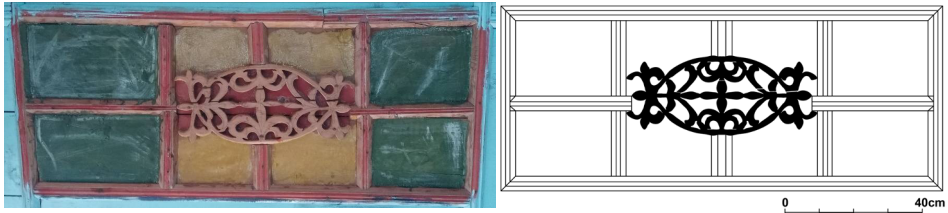
Müezzin mahfili korkulukları 2000 yılında yerindeyken, günümüzde yerinde değildir. Fotoğraflara göre korkuluklar, yan yana karşılıklı diyagonal yerleşime sahip köşeli "S" biçimlerinden meydana gelmektedir. Aralardaki boşluklarda alt ve üstte baklava dilimi, ortada ters-düz ok ucu biçimleri izlenmektedir.

Korkulukların alt kısımlarında zikzak biçimli boşluklarla bir saçak görünümü verilmiştir. Kadınlar mahfili, 2000 yılında olduğu gibi günümüzde de benzer biçimde tamamen buz mavisi renge boyalıdır.

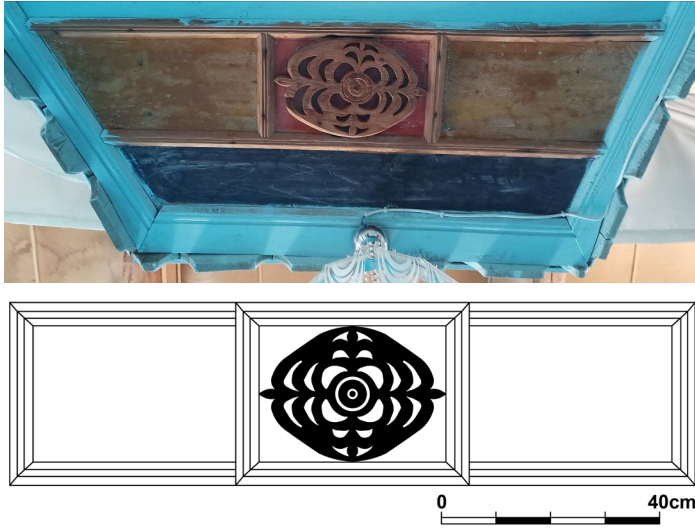
Kadınlar mahfilinin, köşk kısımlarının ikisinin alt tavanında bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Süslemeler, ahşap çitalarla kasetleme olarak bölümlere ayrılan, dikdörtgen alanların merkezinde bulunmakta olup; yüzeye ajur-yapıştırma tekniğinde uygulanmıştır. Doğru köşk alt tavanındaki (Görsel 14) süsleme bakışık özelliğe sahiptir. Süsleme merkezden dört yöne uzanan boğumlu dalların ucundaki içe bakan nevrüz çiçeklerinden ibarettir. Taç yapraklar burada farklı olarak, içten de kafes oyma olarak açılmıştır. Bu süslemeler, söbe hatlı dallarla sınırlandırılmış alanda bulunmaktadır. Bu alanın dış iki yanında da sağa-sola kıvrılan daha küçük boyutlu nevrüz çiçekleri mevcuttur.

Ahşap süslemede, bazı noktalarda kesik bölümler ve ahşabın üzerinde ustanın kurşun kalemle yaptığı eskizler izlenebilmektedir. Kasetleme alanlar solmuş yeşil, sarı ve kırmızı renklere sahiptir. Bitkisel süslemeler boyanmadan doğal olarak bırakılmıştır.

Mahfilin ortadaki köşkünün alt tavanında (Görsel 15), kasetleme olarak sınırlandırılmış merkezdeki bölümde bir başka bitkisel süsleme mevcuttur. Burada ajur yapıştırma tekniği ile süsleme, tavana tek parça halinde birleştirilmiştir. Süsleme, merkezde iç içe daire motifinden sonra, dört yöne uzanan dallar, yan yapraklar ve uçlarda nevrüz çiçeklerinden oluşmaktadır. Yanlara ikişerden toplamada dört yan yapraktan sonra, en uçta, taç yaprakları süsleme çerçevesine dönüşen, stilize nevrüz çiçekleri mevcuttur.

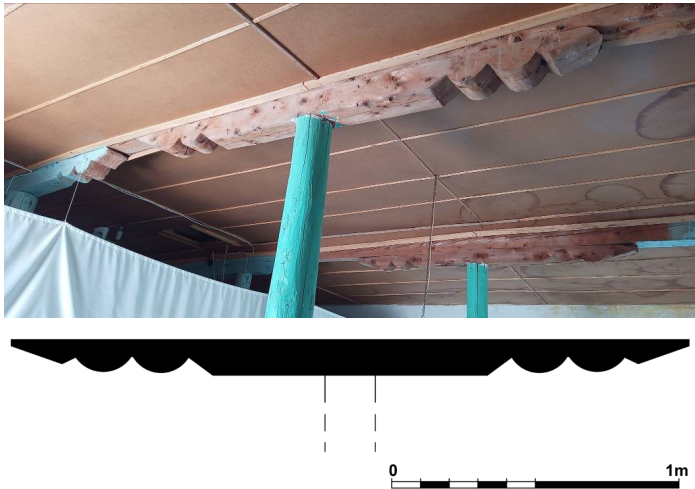
Görsel 14. Kadınlar Mahfili doğu köşk alt tavanındaki süslemeler (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Görsel 15. Kadınlar Mahfili orta köşk alt tavanındaki süslemeler (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Süsleme arka planı kırmızı, ön kısımdaki alan siyah renkte boyalıyken, iki yan kısım ve süslemenin kendisi yine boyasız-sade bırakılmıştır.

Ayrıca harim ahşap direklerinin üst kısmında bulunan, üst örtü kirişlerinin oturduğu mimari yastıklar (Görsel 16), silmelerle hareketlendirilmiştir. Yastıklar benzer olarak dört ahşap direkte tam, duvarlarda yarım biçimde izlenmektedir.

Görsel 16. Aşağı Sorkun Camii Silmeli tavan yastıkları (Yunus Aslan Kişisel Arşivi-2022).

Sonuç

Türk sanatının en eski ahşap örneklerini bulduğumuz I. Pazırık ve I. Tüekta Hun kurgan kazılarında (İç Asya Berel ve Katanda bölgeleri: MÖ 6-3. yy.), ağırlıklı olarak figürlü olan, zengin ahşap süslemeler bulunmaktadır. Eğri kesim tekniğinde yapılmış olan bu taşınabilir ahşap süslemeler, at koşum takımları üzerine uygulanmıştır (Diyarbakirli, 1972, s. 98-105-106). İslami yapılarda da ahşap, bir gelenek halinde uzun yıllar boyunca görülmektedir. Örneğin, Mescid-i Nebevi'nin direkleri ve tavanında hurma ağacı kullanılmıştır. Daha sonra İslamiyet'i kabul eden Karahanlılar'da ahşap kullanımı devam ettirilmiştir.

Türk mimarisinde ağaç direkler üzerine, düz ahşap örtülü sisteme sahip camiler, Gaznelilerin Arüs ül Felek Camii ve Karahanlıların eski Türkistan kentlerinde bulunan ağaç direkli camilerinin devamı olarak Anadolu'ya getirilmiştir. Ayrıca Pencikent, Semerkant ve Taşkent müzelerinde bulunan çeşitli ahşap işlemeli başlıklar; yine aynı müzelerde Kurut ve Obur-dan camilerinin birer sütunu; Hive Mescidi Cuması'nın 24 ahşap sütunu bulunmaktadır. Bu ahşap örnekler, 10-12. yüzyıl camilerinden gelen en eski izler olarak bilinmektedir (Aslanapa, 1984, s. 130-131).

Anadolu'da ahşap direkli cami mimarisi, Orta Asya geleneğini de sürdürerek, günümüze ulaşan örneklerden hareketle 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 1258 tarihli Konya Sahip Ata Camii'yle başlamaktadır. 13. yüzyılda yapılmış diğer ahşap direkli örnekler Afyon Ulu Camii (1272), Eskişehir Sivrihisar Ulu Camii (1275), Ankara Arslanhane Camii (1290), Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297-99) gibi yapılardır (Duran, 1988, s. 47). Anadolu'daki bu ahşap direkli cami geleneği, 20. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Geç Dönem Osmanlı mimari döneminde plan, cephe unsurlarının yanı sıra özellikle süslemeler üzerinde Batı'daki bazı üslup ve akımlar etkili olmuştur. Batılılaşma dönemi olarak da adlandırılan bu devir yapılarında Barok, Rokoko, Ampir gibi üslupların etkisi görülmektedir. Barok ile oval hatlı "S-C" kıvrımları, oval madalyon motifleri, yoğun silmeli plasterler, çok parçalı yüzey kurgusu (Erarlan, 2020, s. 2), akantus yaprakları, askı çelenkler, perde motifleri, Rokoko ile ince plasterler, vazodan çıkan çiçekler, istiridyeye kabuğu biçimleri, Ampir ile Antik öğeler, altın yaldızlar Türk mimarisi içerisinde yeniden yorumlanarak sunulmuştur.

Son dönem Osmanlı mimarisinin Anadolu'daki bir örneği olan Konya Bozkır Aşağı Sorkun Camii de ahşap direkli ve ahşap süslemeli camilerdendir. Ahşap direkli cami geleneğinde inşa edilen yapı, dönemin yaygın unsuru olan Batılılaşma evresinin devamı niteliğindeki süslemelere de sahiptir.

Konya merkezden yaklaşık 130 km. uzaklıkta olan Sorkun Mahallesi'ndeki en süslemeli örnek Aşağı Sorkun Camii'dir. Bozkır bölgesinde bu türden ahşap süslemeli camiler arasında, Hisarlık Camii (1867) diğer örnekler arasında öne çıkan bir ahşap içeriğe sahiptir. Aşağı Sorkun Camii'ne coğrafi olarak yakın bir örnek olan Harmanpınar Köyü Camii, yapıyla, ahşap minberi, kürsüsü, tavanı ve kadınlar mahfili açısından kısmen benzerlikler göstermek-

tedir. Karacaardıç Çeşme Mah. Camii özellikle ahşap mihrabındaki “S-C” kıvrımları ve vaaz kürsüsü açısından Aşağı Sorkun Camii ile büyük oranda benzerdir. Bunlara ek olarak Bozkır Büyük, Dere Büyük, Arslantaş, Akçapınar, Hacılar (batı kısım), Karacaardıç Cami Mahallesi, Karacahisar ve Yolören (Tekin, 2015, s. 95) camileri bölgedeki diğer ahşap direkli camilerdir. Bozkır dışına çıkıldığında ise Konya merkez, merkeze bağlı köyler ve ilçelerinde bu türden ahşap elemanlara sahip, süslemeli-süslemesiz birçok cami örneği yer almaktadır.

Sorkun Mahallesi’nde bulunan Aşağı Sorkun Camii ahşap direklerle mihrap duvarına dik olarak üç sahına ayrılmış olan harim bölümü, harimin doğusunda bulunan yazlık bölüm ve ahşap kadınlar mahfili bölümlerinden meydana gelmektedir. Caminin ilk inşaa tarihi 19. yüzyıl başları, yeniden yapımı 20. yüzyıl başlarıdır.

Aşağı Sorkun Camii’nde 2000 yılında yapılan araştırmada (Karpuz, 2009, s. 1526-1527) bulunan bir bilgi ve fotoğraflara göre bu tarihten sonraki süreçte bazı değişikliklere gidildiği anlaşılmaktadır. Yapıya betonarme minare eklenmiş, kadınlar mahfiline batıdan giriş açılmış, mahfilin merdivenin yeri değiştirilmiş müezzin mahfili korkulukları ve mihrabın doğusundaki alt seviyede bulunan kemerli boşluklar kaldırılmıştır. Ayrıca yazlık bölüm ahşap malzemeyle ikiye bölünmüş; yazlık bölümle harim duvarları ve sütunları belli seviyelere kadar ahşap lambrilerle kaplanmıştır. Harim ve yazlık bölüm duvarlarına kalem işi süslemeler yapılmıştır. Çatıdan kaynaklı olduğu tahmin edilen bir sorundan dolayı iç duvar sıvalarında su akıntı izleri oluşmuştur. 2000 yılında sarı, yeşil, mavi, kırmızı renklere boyalı olan mihrap, minber ve vaaz kürsüsü kahverengi yağlı boya ile boyanmıştır.

İncelememizde tespit etmiş olduğumuz bu değişiklik ve tahribatlar yapıyı özgün halinden giderek uzaklaştırmaktadır. Kimisi kullanım-işlev, kimisi bakım amaçlı yenilikler, kimisi de bakımsızlıktan kaynaklanan bu değişiklikler yapılırken; caminin özgün parçalarının, mevcut durumundan uzaklaştırılmadan korunması gerekmektedir. Camideki özgün bölümlerin veya yapı elemanlarının değiştirilmesi, onarılması, kaldırılması veya tahribatı söz konusu olduğunda Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, Vakıflar Bölge Müdürlükleri’nin veya uzman kişilerin görüşüne başvurulmalıdır.

Yapının hariminde bulunan zengin ahşap süslemelere sahip mihrabı, minberi ve vaaz kürsüsü el işçiliği bakımından oldukça dikkat çekici örneklerdir. Ayrıca, kadınlar mahfili korkuluklarında ve alt tavanında, harim tavanındaki silmeli yatay yastıklarda da ahşap süslemeler mevcuttur.

Bu süslemeler genel olarak; nevrüz çiçeği, üç yapraklı çiçekler, palmet, rumiler, batı etkili “S-C” ve kıvrım dallar gibi bitkisel biçimler; daire, zikzak gibi geometrik şekiller ve son olarak ağaç, minare gibi nesne kökenli motiflerden oluşmaktadır.

Ahşap sanatında genellikle künde-kari, oyma, eğri kesim, kakma, tarsi, kafes (ajur) ve kazıma gibi teknikler kullanılmaktadır (Bozer, 2007, s. 533-541). Caminin ahşap süslemelerinde yuvarlak satırlı oyma, kafes oyma ve eğri kesim teknikleri kullanılırken, ahşaplar birbirine çoğunlukla çakılarak tutturulmuştur.

Camideki süsleme içeriğine baktığımızda bitkisel süslemeler ağırlıktadır. Bitkisel süslemeler arasında, yörede de yetişen nevrüz çiçeği motifi mihrap, minber, kadınlar mahfili korkulukları ve alt tavanında tekraren karşımıza çıkmaktadır.

Yöre coğrafyasında da baharla beraber çıkan nevrüz, tüm Türk dünyasında ortak motif olarak kullanılan, önemli bir simgedir (Duran, 1997, s. 125). Nevrüz çiçeği⁵ anlam olarak dirilik, yenilik, tazelik, hürriyet, bağımsızlık, bereket, zenginlik, şifa, bekâret ve saflık gibi anlamlara gelmektedir (Duran, 1997, s. 136; Duran, 2002). Nevrüz çiçeği motifi, genellikle tabiatla olduğu gibi bir merkezden çıkan üç (bazen dört) yapraklı, uçları sivri şekilde aşağı kıvrılan iki yan yapraktan oluşmaktadır. Motif genellikle, rumi tepelik yahut palmet (Mülâyim, 1976, s. 149-151)⁶ biçimleriyle karıştırılmaktadır.

Daire motifi, cami içindeki neredeyse tüm ahşap süslemelerde tekraren kullanılmıştır. Dairelerin boyutları değişmekle beraber, bu simge yoğunlukla bitkisel süslemelerle yan yana kullanılmıştır. Daire simgesi anlam olarak çoğunlukla sonsuzluk, kutsallık, ilahilik, yücelik gibi unsurlarla ilişkilendirilmektedir (Aslan, 2021, s. 1191-1214-1215; Karamağaralı, 1993, s. 249-261).

Vaaz kürsüsünün kuzey cephesinde “ağaç”, batı cephesindeyse “minare” simgesi işlenmiştir.

Ağaç, Türklerde genellikle Hayat Ağacı veya Ağaç Kültüyle ilişkilendirilmektedir. Dünyanın ilk yaratılışından bu yana var olduğuna inanılan Hayat Ağacı, dünyanın merkezinde, kökleri yer altı dünyasına inen, gövdesi göğün yedi kat üzerine uzanan, yer ile gök arasında bağlantı kuran, kutsal bir varlık olarak bilinmektedir. Her zaman yeşil olan, çiçekli, meyve yüklü olan Hayat Ağacı aynı zamanda gençliği ve ölümsüzlüğü temsil etmektedir (Işık, 2019, s. 547). Yakut Türklerine ait İ.A. Yudyakov’un derlediği mite göre; Hayat Ağacı’nın dibinde genellikle Hayat Suyu bulunmaktadır. Mite göre, bu sudan içen ata, artık açlık hissetmez, Tanrı’dan “kut” bulur ve “hayat” elde edermiş (Duran, 2002a, s. 164-165). İslamiyet’te de ağaç önemli yere sahiptir. Kur’an-ı Kerim’de “şecer-şecere” ağaç ve genel bitki anlamında yirmi altı ayrı yerde geçmektedir. Kur’an’da geçen ağaçların en önemlisi “Şeceretü’l Huld”

⁵ Remzi Duran bu konuda 1997 yılında yapmış olduğu çalışmada nevrüzün kökenine, Türk kültüründeki önemine, başka çiçek türleriyle ve palmetle karıştırılmasına, baharın gelişle bağlantılarına, Türk edebiyatındaki yerine, sembolik anlamlarına ve Türk sanatındaki örneklerine değinmiştir. Yine yazar, 1999 sunmuş olduğu bildiri Osmanlı Mimarisi ağırlıklı olmak üzere, Osmanlı öncesi Beylikler Devri ve 1. Ulusal Mimarlık dönemlerinden, çeşitli nevrüz çiçeği motifi örnekleriyle önceki çalışmasını genişletmiştir.

⁶ Selçuk Mülâyim’in palmet tipolojisi hakkında yapmış olduğu çalışmada bulunan tabloda V. (5.) karakteristik grubun ana tipi nevrüz çiçeği biçimini tam olarak karşılamaktadır.

olarak geçen Ebediyet Ağacı'dır. Hz. Havva ve Hz. Adem'in yaklaşmasının yasaklandığı bu ağaç, Şeytan'ın "sonsuz hayat ve saltanat" kaynağı olarak sunması sonucu, onların bu yasağa uymamaları ve Cennet'ten kovulmasına sebep olmuştur (Topaloğlu, 1988, s. 457-459).

Konya Sille Orta Mahalle'de yer alan Orta Camii vaaz kürsüsü, dikdörtgen tabanlı ve aşağı doğru daralan kaideli bir örnek olarak Aşağı Sorkun Camii kürsüsü ile kısmen benzeşmektedir (Çetinaslan-Uçar, 2019, s. 248). Her iki kürsüde de Geç Dönem Osmanlı üslubunun izleri görülmektedir.

Kürsünün batı yüzünde ise merkezde, minare motifi işlenmiştir. Minare "menar, menare (nur), me'zene (ezan okunan yer)" olarak da anılmakta ve "nur" kökünden gelmektedir. Işık, ışığın yandığı ve dalga dalga yayıldığı mekân olarak anlamlandırılan minare (Çaycı, 2017, s. 133), İslam mimarisindeki önemli simge yapı elemanlarından. Simgenin yer aldığı kürsü de dini ilim ışığının sözlerle yayıldığı bir başka elemandır.

Sonuç olarak Aşağı Sorkun Camii Anadolu'da özellikle Geç Dönem Osmanlı süsleme üslubu etkisindeki ahşap süsleme unsurlarıyla ve kökeni çok eskiye dayanan ahşap direkli cami geleneğinin bir birleşimidir. Bu yönüyle cami önce İstanbul merkezli olarak başlayıp, sonra Anadolu'ya yayılan Batılı üslupların Türk teknik ve yorumlarıyla uygulandığı önemli bir taşra örneğidir.

Yapmış olduğumuz bu incelemeyle, Aşağı Sorkun Camii'nin mimari özellikleri, günümüzdeki mevcut durumu, yapıdaki bazı değişimler, onarımlar, tahribatlar; daha önce ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmayan ahşap süslemeleri incelenerek, süsleme içeriğinin tespiti amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra sembol niteliğindeki unsurların değerlendirilmesi de yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada araştırma ve yayın etik kurallarına uyulmuştur. Aşağı Sorkun Camii'nin bundan sonraki süreçte, özgün değerinin korunmasını temenni ediyoruz.

Kaynakça

Apa, Gülay. (2007). *Osmanlı Dönemi Selâtin Cami Minberleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Apa, Gülay. (2011). Wooden Decoration In The Mosques Of Bozkır And Its Region. Hakan Oniz ve Erdogan Aslan (Ed.). Proceedings of the XIII Symposium on Mediterranean Archaeology 23-24 April 2009. Soma. Selcuk University of Konya Turkey (p. 213-223). BAR International Series 2200. Oxford: Archaeopress.

Aslan, Yunus. (2021). Daire Simgesi Ve Kutsal Bağlantıları Üzerine: Manevi Temelde Aşkın Bir Üretim. *Sanat Tarihi Dergisi*. S. 30(2) (Ekim), İzmir, s. 1191-1219.

Aslanapa, Oktay. (1984). *Türk Sanatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bozer, Rüstem. (2007) *Ahşap Sanatı. Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı II*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s.533-541.

Bozkurt, Tolga. (2007). *Osmanlı Selatin Cami Mihrapları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Çaycı, Ahmet. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam Ve Sembol*. Konya: Palet Yay.

Çetinaslan, Mustafa & Uçar, Sariye. (2019). Sille Yöresi Cami Ve Mescitlerindeki Ahşap Vaaz Kürsüleri, XII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi / Sanat Etkinlikleri (25-27 Nisan 2019), Konya, s. 245-252.

Diyarbakırlı, Nejat. (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul: Kültür Yay.

Duran, Remzi. (1988). Konya Sarayönü'nde Üç Ahşap Cami. *Vakıflar Dergisi*. 20, s. 47-62.

Duran, Remzi. (1997). Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevruz Çiçeği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 2, İzmir, s. 125-171.

Duran, Remzi. (2002). Osmanlı Devri Mimarlık Abidelerinde Tezyini Unsur Olarak Nevruz Çiçeği Motifi. 13. Türk Tarihi Kongresi (4-8 Ekim 1999) Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, s. 1247-1272, Türk Tarih Kurumu Yay.

Duran, Remzi. (2002a). Türk Süsleme Sanatlarındaki Motif Ve Kompozisyonların Kültürel Kaynakları: Mitler Ve Destanlar Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, Konya, s. 151-168.

Duran, Remzi. (2017). Motiflere Dönüşmüş Türk Damgaları - Geometrik Motiflere Farklı Bir Bakış. 21. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (25-27 Ekim 2017), Antalya, s. 679-697.

Duran, Remzi. & Aslan, Yunus. (2019). Selçuklu Dönemi Konya Yapılarında Motifleşmiş Türk Damgaları, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 10, Konya, s. 107-126.

Erarslan, Alev. (2020). Ottoman Baroque Architecture. Turkish Baroque, *Advances in Scientific Research: Engineering and Architecture*, (Eds). Ilia Chrisyov, Viliyan Krystev, Recep Efe, Abd Alla Gad, ST. Kliment Ohridski University Press, Sofia, s. 304-342.

Fidan, Mevlüt. Anıl. (2018). *Akşehir ve Doğanhisar Mihrapları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Işık, Salih. (2019). Hayat Ağacı Ve Kutsal Ağaçlar: Türk Ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu, s. 546-566.

Karamağaralı, Beyhan. (1993). *İçiçe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında, Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar: Güner İnal'a Armağan*, Ankara, 249-270.

Karpuz, Haşim. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Konya, C. II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Mülayim, Selçuk. (1976). Palmet Motifinin Tipolojisi. *Anadolu Anatolia*, 20, s. 149-152.

Saat, Abdullah. (2008). *İstanbul Selatin Camilerindeki Vaaz Kürsüleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şafakçı, Hamit. (2015). *Bozkır Kazası Vakıfları (XV.-XX. yüzyıllar)*. Konya: Çizgi Kitabevi Yay.

Tekin, Ali. (2015). *Bozkır Ve Köylerindeki Camiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tekin, Ali. (2021). Konya İli Bozkır İlçesi Çevresindeki Bir Grup Ahşap Direkli Cami. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 45(2), s. 209-234.

Topaloğlu, Bekir. (1988). İslam'da Ağaç, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul, s. 457-459.